

JOSEP DANÉS A ANDORRA

L'arquitecte olotí **Josep Danés Torras** (1891-1955) va representar per a Andorra el principi i la fi de l'anomenada **arquitectura del granit**. Dues obres seves emmarquen aquesta variant andorrana del **Noucentisme** dintre de la qual hi trobem treballs de **Josep Puig i Cadafalch** (1867-1956), **Cèsar Martinell** (1888-1973), d'**Adolf Florensa** (1889-1969), **Pere Celestí Gusí** (1897-1971), de l'andorrà **Xavier Plà** (1906-1996), **Joan Margarit** (1908-1997) o **Agustí Borrell** (1910-1971). Per **Joaquim Maria Puigvert** es tractava d'un **Regionalisme arquitectònic** que es va estendre per l'Europa d'entreguerres. Segons ell: *buena parte del llamado noucentisme arquitectónico es, en rigor, y en buena medida, también un buen ejemplo de arquitectura regionalista, que podía (o no) estar preñada de connotaciones nacionalistas de signo diverso, en clave española o catalana, según las tendencias políticas de los comitentes y de sus arquitectos. En la labor de intentar integrar la arquitectura en el paisaje, para mostrar el genius loci, fue importante y decisiva la reinterpretación de las arquitecturas vernáculas*¹.

Danés formava part d'una segona generació d'arquitectes noucentistes com **Cèsar Martinell**, **Adolf Florensa** o **Lluís Bonet Garí** amb els que compartia un profund catolicisme i un catalanisme conservador. El 1909, només entrar a la facultat d'arquitectura, es va fer membre del **Centre Excursionista de Catalunya (CEC)** com molts estudiants², quelcom molt habitual en els ambients catalanistes d'aquella època. Des del **CEC** va estudiar l'arquitectura de muntanya i, molt especialment, la masia de la qual va publicar, el 1931, *Gènesi de l'estructura arquitectònica de la masia catalana* i dos anys més tard, *Estudi de la Masia Catalana*. Exposició de Documents gràfics. Aquests treballs han estat la base indiscutible de tots els estudis posteriors sobre el tema.

1

Va iniciar la seva vida professional a Barcelona compartint despatx amb **Bernat Pejoan** (1864-1926) que era arquitecte diocesà del Bisbat d'Urgell fins que, a la seva mort, el 1927, **Danés** el va substituir. Anys després, entre 1933 i 1955, va exercir d'arquitecte municipal de Ribes de Freser. Ambdós càrrecs li van facilitar treballs públics i en paral·lel també privats, gràcies al fet que en aquelles comarques l'arquitecte era una *rara avis*³. Per **J. M. Puigvert**, biògraf de **Danés**, les seves obres de muntanya eren una reelaboració de l'admirada arquitectura alpina a partir del profunconeixement que tenia de les construccions pirinenques. Cal recordar que el gal·licisme *xalet* es va fer popular gràcies a l'èxit del prototip *Village Suisse* que el país helvètic va mostrar a l'Exposició Nacional de Ginebra el 1896. Amb aquests referents **Danés** bastirà cinc refugis del que destaquen el Xalet de la Molina (1925) i el de la Bonaigua (1929) en la mateixa línia va projectar el Santuari de Núria a petició del Bisbe Justí Guitart el 1919. Pel que fa a Andorra les dues obres en les quals va participar van ser: **La central de la companyia FHSA (Forces Hidroelèctriques d'Andorra)** a Encamp i l'**església de Sant Pere Màrtir** a Escaldes.

¹ J. M. Puigvert, *Josep Danés (1891-1955), Arquitecto. Un estudio de caso al servicio de la historia social de las profesiones liberales en Cataluña*, Revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales, Vol. XVI, núm. 907, 25.01.2011.

² R. Gaus, *Del culte als monuments al descobriment de l'arquitectura vernacle: la Secció d'Arquitectura del centre Excursionista de Catalunya (1904-1929)*, 2015.

³ Vam fer una pinzellada força entenedora de la situació professional de l'arquitecte a l'Espanya de finals del segle XIX en la nostra tesi doctoral *La restauració històrica de la llotja de Palma de Mallorca (1866-1905), Lliçons d'una intervenció vuitcentista*, 2013.

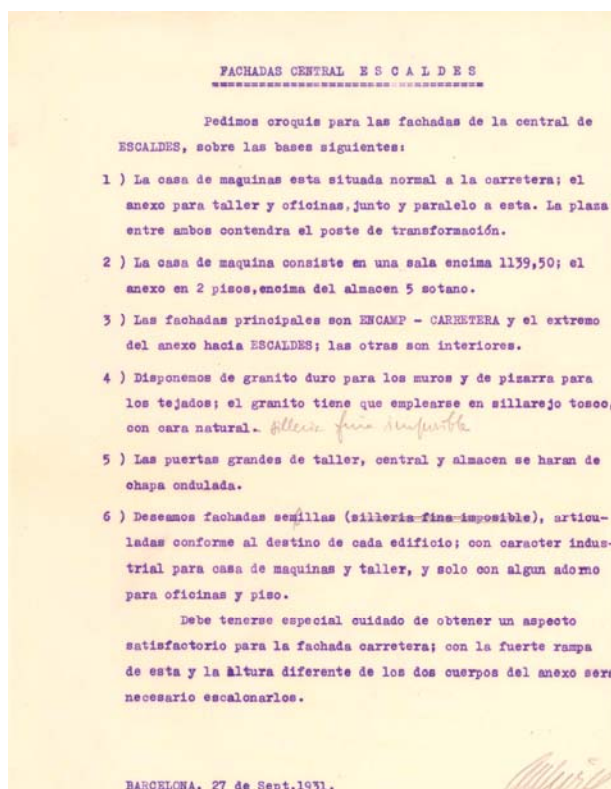
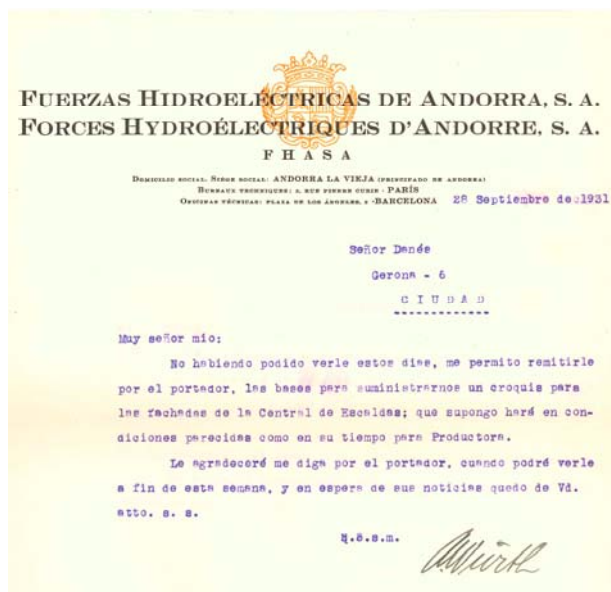

PROJECTE DE FHASA

El treball de **Danés** per les empreses hidroelèctriques del Pirineu està directament relacionada amb el **CEC**. Segons ha explicat **Puigvert**⁴ l'enginyer suís, **Alfred Würth Rham** (1886-1847), va demanar al seu col·lega **Lluís Caus i Vidal** un arquitecte de confiança per projectar el refugi del personal de manteniment de l'empresa **La Productora de Fuerzas Motrices S.A.** al port de la Bonaigua. Aquest, com a soci del **CEC**, coneixia bé a **Danés** i li va passar el contacte a l'helvètic.

Com explica **Raquel Lacuesta**⁵, **Würth** va ser enviat, el 1912, per la companyia **Locher** de Zurich a dirigir les obres dels canals d'intercomunicació dels llacs en el salt de la Cabdella al Pallars Jussà i, a partir del 1915, passa a treballar per l'empresa basca **La Productora** a la Pobla de Segur i la Vall d'Aran. És en aquest darrer indret on contacta amb **Danés** pel refugi-xalet dels treballadors. L'arquitecte bastirà el 1929, un edifici que segueix referents locals amb la introducció de grans carreus de granit curiosament a demanda de **Würth**.

L'enginyer va quedar tan satisfet que el 1931 torna a comptar amb **Danés**. Efectivament, tal com reproduïm al costat, el 28 de setembre li escriu⁶ per demanar-li un croquis per a les façanes de **FHASA** i li adjunta una relació de les principals característiques del futur l'edifici. Podem veure com suggereix alçats senzills de caràcter industrial amb especial atenció a la façana de la carretera. Torna a insistir a bastir murs de carreus toscos, ja que diu que és "impossible" fer-ne de "fins". Desconeixem perquè creu que no és possible aquest tipus d'aparell quan hi havia al país picapedrers de gran vàlua.

Arxiu comarcal de la Garrotxa. Fons Josep Danés i Torras

⁴ Conferència: *L'ús del granit en l'arquitectura industrial i religiosa a Andorra. L'exemple de l'arquitecte Josep Danés*, en Cicle de Conferències del SAC, Centre Cultural d'Andorra la Vella, 9. 10. 2017.

⁵ R. Lacuesta, *El procés de renovació de l'arquitectura andorrana (segles XIX i XX)*, Revista de Catalunya, núm. 209, setembre 2005.

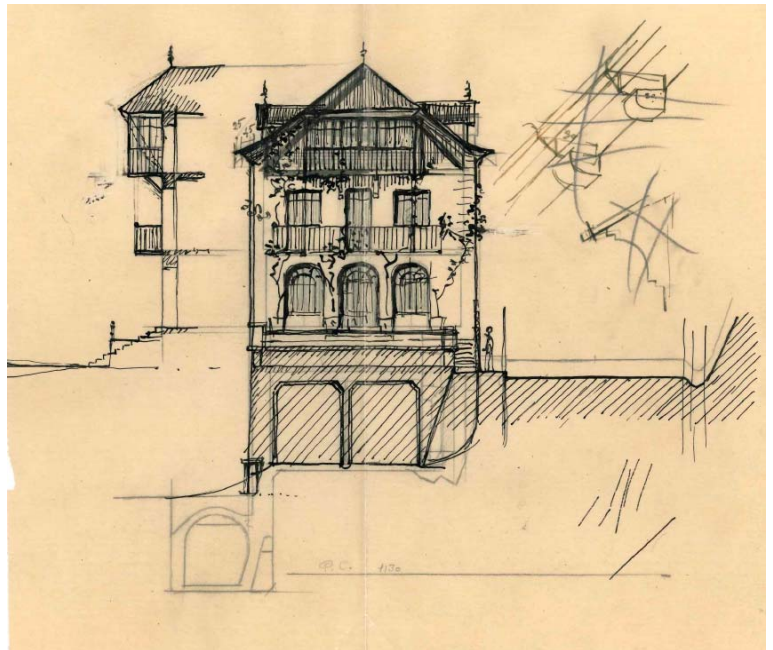
⁶ La carta amb el seu annex i els dibuixos que segueixen m'han estat facilitats per a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa (ACGAX) als que agraeixo la seva col·laboració i, especialment, al seu director, Antoni Mayans i a l'arxiver Xavier Puigvert.

Danés va enviar a l'enginyer uns dibuixos sobre **FHASA** en dues fulles. Una primera perspectiva presenta tres volums esglaonats que s'adapten a la forta pendent del vial. En el dibuix es percep la formació d'un sòcol de granit sobre el qual es pauta un ritme de pilastres que emmarcaren uns panys arrebossats on s'instal·len les obertures. Vista la construcció final sorprèn la fidelitat general a aquest croquis. En la mateixa fulla es pot veure un apunt d'una possible torre que sembla quedar abandonada i que tampoc es va materialitzar.

Allà on va posar més interès va ser en el tester de migdia tal com es veu en els acurats dibuixos del segon full amb un alçat, una secció i croquis dels remats de coberta i balcons (que semblen descartats). Les dimensions més domèstiques de la façana lateral són aprofitades per pensar en una casa pirinenca. Planteja una composició simètrica de tres eixos i dues plantes rematada per una tribuna de fusta.

FHASA en va completar amb altres edificis com la casa de l'enginyer o el xalet de les famílies dels guardes sota les directrius de l'enginyer **Joan Vehils** i sense la participació de **Danés**.

L'ESGLÈSIA DE SANT PERE MÀRTIR

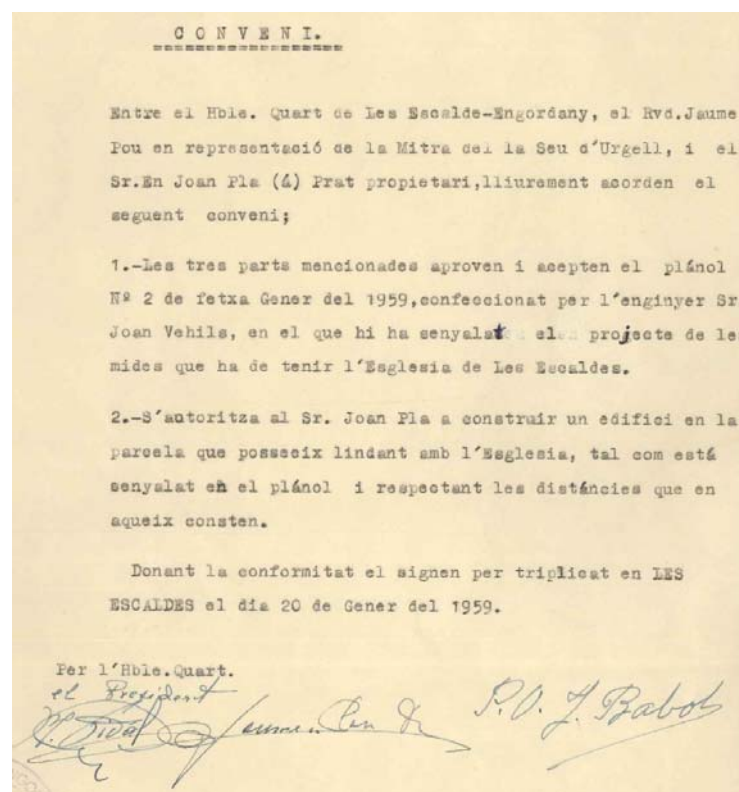
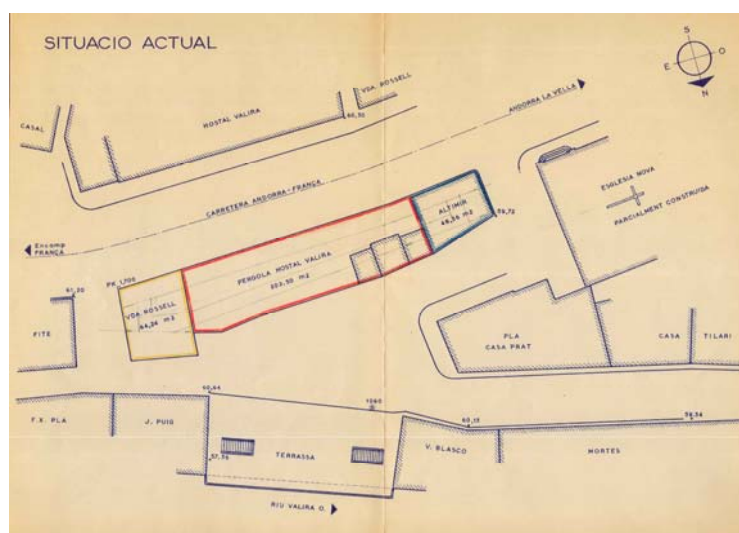
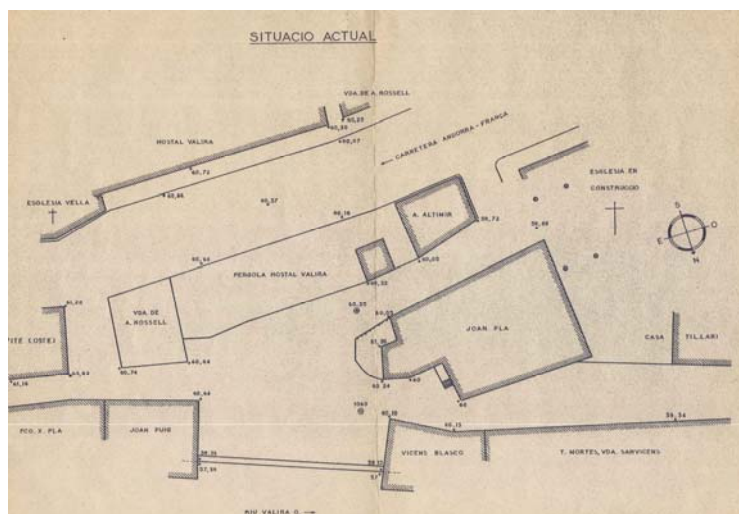
El fet de ser arquitecte diocesà devia facilitar a **Danés** un dels darrers encàrrecs de la seva vida: l'església de **Sant Pere Màrtir** d'Escaldes.

D'entrada és de gran interès resseguir els plànols de reorganització urbanística de l'indret que va fer l'enginyer de **FHASA Joan Vehils** en dos moments diferents: el 1955 (any de la mort de **Danés**) i el 1963. Cal recordar però que no era el primer projecte d'urbanització. El 1951 l'arquitecte madrileny **Miquel Fisac** va presentar dues variants de gran interès que no van reeixir.

En els plànols que hem consultat en l'**Arxiu Històric de Comú d'Escaldes Engordany** gràcies a l'amabilitat de l'arxivera **Montserrat Bota** podem extreure informació valuosa sobre les ràpides transformacions de la zona. Per un costat en el plànol de situació de 1955 es veu dempeus l'església medieval, que anomenen "vella", a tocar de l'**Hostal Valira**, la pèrgola d'aquest establiment just davant i la nova església projectada per **Danés** en construcció on es grafia quatre pilars del darrer tram i una part del mur de migdia.

Vuit anys més tard en el plànol de situació ja no trobem l'església vella, el nou temple és defineix com "parcialment construït" i es grafia un tancament del costat llevant com a façana provisional. També apareixen uns serveis soterrats badant sobre el Valira.

En un conveni de 1959 entre la **Mitra** i en **Joan Pla de Casa Prat**, es defineixen les mides de la nova casa, a tocar de l'església, com queda recollit en el projecte d'urbanització d'en **Vehils** que veurem més avall.

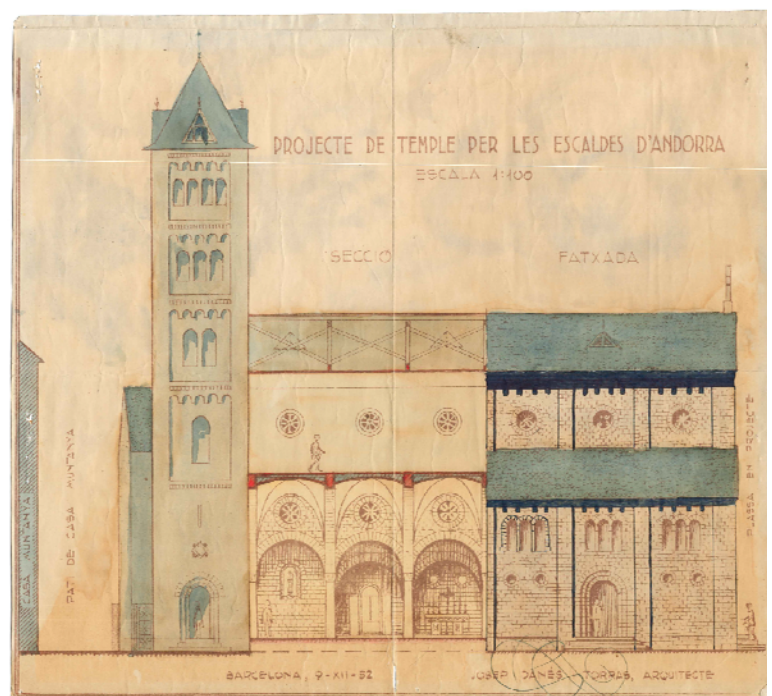
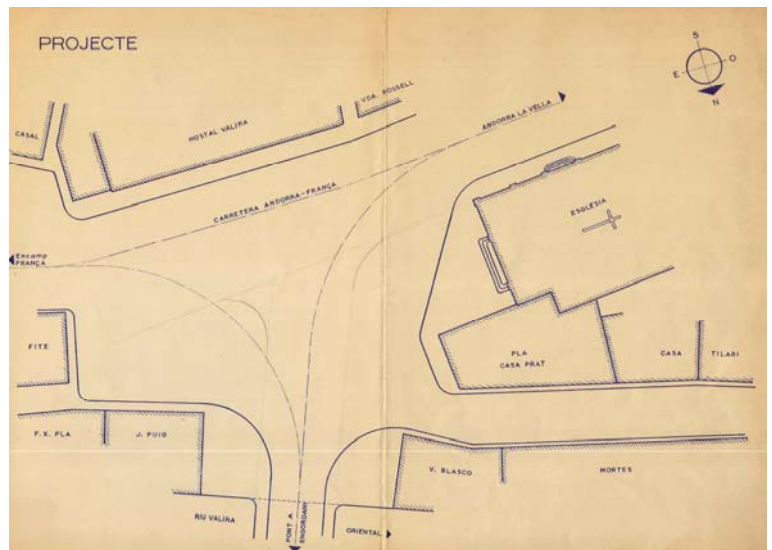
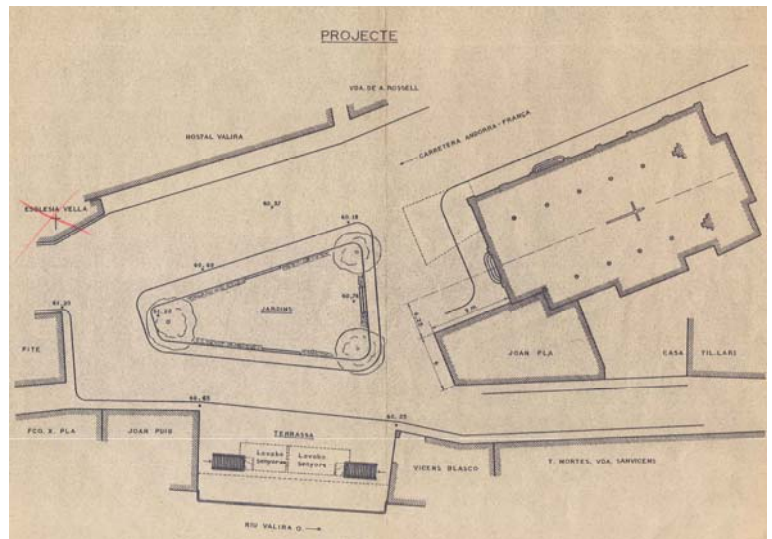

En els plànols de la proposta observem com, en la dels anys cinquanta, l'església vella es dóna per desapareguda (es guixada amb una creu vermella), l'església nova s'allarga dos trams mossegant **casa Prat** i la pèrgola de l'**Hostal Valira** es converteix en uns jardins.

El projecte d'una dècada posterior elimina els jardins i els serveis per deixar tot l'espai lliure a la cruïlla que genera el nou pont sobre el **Valira** en direcció a Engordany.

Com es pot comprovar tota aquesta reforma de la zona va afectar l'església i, especialment, als peus del temple. El projecte de **Danés** està datat al 9 de desembre de 1952, és a dir, menys de tres anys abans del seu traspàs, mentre que la transformació de la zona s'endinsa en la dècada posterior per la qual cosa l'arquitecte no va veure acabada la seva darrera obra.

Danés va projectar l'**església de Sant Pere Màrtir** sobre l'antic cementiri d'Escaldes i una part de les propietats de **casa Prat** i **casa Tilari**, que es van reparcel·lar seguint el projecte de **J. Vehils**. El temple es va traçar alineat a la nova carretera general (actual Avinguda Carlemany) segons una planta basilical de tres naus amb capelles laterals i sis trams de llargada. Aquests trams quedaven definits per arcs torals i formers de mig punt que descansaven en columnes dòriques de granit. La nau principal s'acabava cobrint amb voltes de creueria i les laterals amb canó de quart de punt fetes de maó de pla arrebossat.

A sobre de la nau central es plantejava un segon pis com a dependències parroquials cobert a dos aiguavessos que augmentava l'alçada i, per tant, la presència del temple en un entorn cada vegada més urbà. Un campanar quadrat de cinc pisos situat en l'angle sud-oest i enrassat amb la façana de migdia completava el conjunt. Els paraments exteriors s'havien pensat amb carreus de granit amb una decoració neoromànica que recorda els exemples locals sobretot pel que fa a la torre.

A la mort de l'arquitecte quedava un tram per executar i l'acord amb els veïns per disposar de l'espai. Segons **R. Lacuesta** el 1978 el tema ja estava resolt i l'arquitecte **Jordi Bonet Armengol** acabarà les obres en tres anys afegint un porxo i una cripta sota la plaça. Curiosament, aquest arquitecte era fill de **Lluís Bonet i Garí** company d'estudis de **Danés** i deixeble d'**Antoni Gaudí** al que va rellevar en la continuació de la **Sagrada Família**.

